

ANDREA RICCI

## D'una història nacional a una història patriòtica: la *Corònica universal* de Jeroni Pujades als *Anales de Cataluña* de Narcís Feliu de la Peña

### RESUM

Aquest article analitza la presència de la *Corònica universal* de Jeroni Pujades als *Anales de Cataluña* de Narcís Feliu de la Peña mitjançant una comparació quantitativa i qualitativa dels dos textos. L'objectiu és demostrar l'actualitat de l'obra de Jeroni Pujades, fins i tot després d'haver passat gairebé un segle des de la seva publicació, i estudiar la manera com és manipulada per Feliu de la Peña per poder-la utilitzar en el seu projecte d'una història propagandística del Principat de Catalunya.

### ABSTRACT

This article analyzes the presence of the *Corònica universal* by Jeroni Pujades in the *Anales de Cataluña* by Narcís Feliu de la Peña through a quantitative and qualitative comparison of the two texts. The aim is to demonstrate the continuing relevance of the work of Jeroni Pujades almost a century after its publication and analyze the way in which it was manipulated by Feliu de la Peña in his propagandistic history of the Principality of Catalonia.



ANDREA RICCI

# D'una història nacional a una història patriòtica: la *Corònica universal* de Jeroni Pujades als *Anales de Cataluña* de Narcís Feliu de la Peña

## INTRODUCCIÓ

Fins i tot després d'una primera lectura superficial del primer tom dels *Anales de Cataluña* de Narcís Feliu de la Peña, resulta evident que la *Corònica Universal* de Jeroni Pujades ha estat una de les fonts més utilitzades per l'escriptor austriacista. Després d'una anàlisi comparada d'ambdós textos, es pot notar com la influència de la *Corònica* en els *Anales* és molt més forta del que es podria pensar en un primer moment.

La primera observació a fer és que la *Corònica* de Pujades, de la qual es va publicar només el primer volum (1609), explica la història del Principat de Catalunya des de la creació del món fins arribar a l'any 714 dC. En els *Anales* aquest primer període es tracta en els primers set llibres del primer tom: la narració de Feliu va fins l'any 718 dC. És per això que la comparació que establim serà entre l'únic volum publicat de la *Corònica* i els set primers llibres dels *Anales*, després dels quals, com no podria ser altrament, les referències a Pujades pràcticament desapareixen.<sup>1</sup>

I. PUJADES, J., *Corònica Universal del Principat de Cathalunya*, Barcelona, 1609; FELIU DE LA PENYA, N., *Anales de Cataluña*, III tomos, Barcelona, 1709. En ambdues obres la disposició tipogràfica

Al llarg d'aquest període cronològic, la *Corònica* de Pujades és indiscutiblement la font més utilitzada per l'escriptor austriacista, amb 388 citacions en les notes. Però més que l'anàlisi quantitativa, que ja per ella mateixa ens dona una idea de la importància de la *Corònica* per a Feliu de la Peña, és l'anàlisi qualitativa la que ens ofereix la mesura de la influència de l'obra de Pujades en els *Anales*. De fet, podem observar com Feliu de la Peña segueix al peu de la lletra l'estructura de l'obra de Jeroni Pujades que, pel que fa a la successió cronològica dels esdeveniments, es divideix en cinc grans temes: la creació del món, els 27 primers reis hispànics (des de Tubal fins a Abidis), el tall que va de la mort d'Abidis fins a l'arribada dels cartaginesos, el període cartaginès i romà, i, finalment, el període dels gots. Feliu no només es remet amb precisió a aquesta successió sinó que, com veurem tot seguit, utilitza també els mateixos arguments i les mateixes fonts que Jeroni Pujades.

#### LES SEMBLANCES ENTRE LA *CORÒNICA UNIVERSAL* I ELS *ANALES DE CATALUÑA*

Així, i tal com hem dit, els principals punts de contacte entre les dues obres es troben en l'exposició cronològica dels fets, els arguments i les fonts emprades. Aquests punts en comú els podem veure clarament si analitzem cada un dels cinc grans moments cronològics en els quals se subdivideixen ambdues obres.

##### 1) *La creació del món*

Jeroni Pujades inicia la seva narració amb la creació del món, continua amb el diluvi universal, el repoblament per part de Noè i els seus descendents, Tubal com a primer poblador d'Espanya, i, tot seguit, acaba amb una descripció geogràfica de Catalunya. En la *Corònica*, aquesta part correspon als primers vuit capítols del llibre I, des de la pàgina 1a fins a la pàgina 7c, amb un total de 7 [14] pàgines.

---

de la pàgina és a dues columnes. Ara bé, mentre que a la *Corònica* cada pàgina està formada per quatre columnes (cada columna es troba identificada amb les lletres a, b, c, d) els *Anales* tenen només dues columnes per pàgina. Els càlculs que s'efectuen tot seguit entre les pàgines dedicades dels dos autors sobre el mateix argument tenen en compte aquesta diferència en el número entre claudàtors.

Feliu de la Penya, en els primers 9 capítols del llibre I dels *Anales* (p. 1-25) manté aquesta successió: creació del món, diluvi universal, Tubal i descripció geogràfica. Respecte de Pujades, Feliu s'atura menys en les descripcions, en particular pel que fa a la part geogràfica, on es concentra exclusivament en el Principat sense incloure la d'Espanya, com passava a la *Corònica*. A més, Feliu afegeix algunes parts que no s'inclouen en el text de Pujades, com ara l'aparició de la Verge, les relíquies i les parts dedicades als «Hospitales, Conventos y Prioratos» i a l'orde militar de Sant Joan Baptista.

Tots dos autors, Pujades i Feliu, s'ocupen d'una qüestió recurrent: si el Rosselló i la Cerdanya són part de Catalunya; òbviament, a partir de les perspectives històriques de cada un d'ells. En aquest sentit, Pujades recorda com, per a alguns autors, la Cerdanya i el Rosselló pertanyen a la Gàl·lia, mentre que per a altres escriptors són part de Catalunya, i es decanta per aquesta segona hipòtesi (p. 3a-b). Feliu, que escriu després de la pèrdua dels territoris el 1652, concorda amb Pujades i no es cansa de repetir que la Cerdanya i el Rosselló són territoris catalans: malgrat això, però, explica que els Pirineus són el límit geogràfic entre França i Espanya,<sup>2</sup> i recorda que existeixen també altres tipus de fronteres, com les espirituals<sup>3</sup> i polítiques,<sup>4</sup> en base a les quals la Cerdanya i el Rosselló són catalans. En aquesta part dels *Anales* la *Corònica* és l'obra més citada en les notes, en 19 ocasions.

D'altra banda, i en particular, l'ús de la *Corònica* per part de Feliu resulta evident pel que fa a les descripcions geogràfiques. A més de l'obra

2. «Que los limites de España, y Francia son los Montes Pirineos... Admiramos la suprema providencia de Dios, en dividir estas dos Naciones, manifestando quererlas apartadas, y distintas; supuesto le dió distincion tal, y como à muralla à los Pirineos, para que una no entrase dentro los limites de la otra» (FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 7).

3. Parlant dels bisbats escriu que «tierras de Cataluña son de Obisbatos de Francia, y Tierras de Aragon, y Valencia de los de Cataluña, y es muy distinto el termino espiritual, y su jurisdiccion, de la temporal» (FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 8).

4. «Menos quiero tratar de quan sin pretexto se detiene la Francia parte de Cerdaña, pues jamás han puesto en dudas los Antiguos, y modernos ser esta toda de España, ni han imaginado poderle quitar parte. Devemos solo inferir de lo referido, y assegurar para España al Ruyssellon, y que siguiendo los Reales Privilegios, Decretos Reales, y deliberaciones de Cortes, confirmados con solemnes juramentos desde el Señor Rey Don Jayme II hasta el Señor Rey D. Felipe II no se han podido separar el Ruyssellon del Condado de Barcelona, ni de la Corona de Aragon, y no solo el Ruysellon, pero ni Mompeller, Barrades, y los Estados de Lenguadoch» (FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 8); Feliu repeteix el mateix en la dedicatòria del tercer volum.

de Pujades, Feliu cita tots els autors i les fonts que ja eren presents en la *Corònica*: el Procés de les Corts de 1534, Corbera, Vives, Vallseca i Marquilles, el llibre d'Ezequiel (A. T.), Plini el Vell, Pineda, Nebrija, Tomic, Estrabó, Diago i Tarafa.

## 2) *Els vint-i-set reis mítics de l'Espanya antiga*

Pujades tracta l'argument dels primers reis d'Espanya des del capítol 9 fins al capítol 38 del primer llibre, des de la p. 7c fins a la p. 32d, que sumen un total de 25 [50] pàgines. En els 24 capítols que componen el segon llibre, Feliu dedica un capítol a la descripció de cada rei, considerant, com ja havia fet Pujades, els tres Gerions com si fossin un de sol, des de la p. 26a fins a la p. 40b (14 pàgines). La successió dels sobirans és idèntica: Tubal, Íber, Jubalda, Brigus, Tagus, Betus, Gerió, els Gerions, Híspal, Hispà, Hèrcules, Hèser, Atlant, Sícor, Sicà, Siceleu, Lusus, Sícul, Testa, Romus, Palato o Palàtuo, Heritreu, Gòrgoris i Abidis.

És en aquesta part on, per primera vegada, es pot observar amb claredat en els *Anales* la postura de Feliu vers l'obra de Pujades: seguir-la fidelment, sintetitzar-la i afegir alguns elements que li interessaven, sobretot el religiós. Prenem com a exemple el primer rei, Tubal, cinquè fill de Jàfet, nét de Noè i primer en arribar a Espanya. Pujades detalla minuciosament totes les opinions diferents que hi ha a propòsit de Tubal: aquells autors que sostenien que havia arribat a Espanya per mar, passant primer per Andalusia, després per Portugal i, a la fi, per Catalunya (Florián de Ocampo i Pineda), els altres segons els quals va venir per la Mediterrània (Viladamor, Beuter) i, finalment, els que varen escriure que vingué per terra (Tomic, Diego de Valera, l'arquebisbe don Rodrigo). Pujades dóna suport a la teoria de l'arribada per la Mediterrània, perquè «los que diuhen vingué por lo mar oceà apar no aportan rahó»; el mateix val per a aquells que sostenien l'arribada per via terrestre. L'autor de la *Corònica* demostra, en les seves argumentacions, un profund coneixement de les fonts bíbliques i dels altres autors; en canvi, Feliu resol la qüestió en aquestes poques línies:

Tubal Nieto de Noè, y quinto hijo de Japhet, vino por Mediterraneo à España, y es lo mas verisimil, porque no era tan facil por el Oceano, aviendo de circuir toda la Africa por el Cabo de buena Esperança, por mas de 700 leguas de ca-

mino por el mar, siendo esto improprio; porque segun los Autores, era el viaje de Cham, y de los pobladores de Africa; aviendo de venir à Poblal à Europa, es constante tomar el camino derecho que no ignorava, por aver aprendido la ciencia de Noè, y el uso de vasos acomodados al viaje, no con el arte destos tiempos. Con que siendo camino mas corto, derecho, y seguro, aviendo partido de Japha de la Tierra Santa, se infiere deviò Tubal de emprender el viaje por el Mediterraneo; y es claro no pudo emprenderle por Tierra respeto de la dilatada conferencia, impossibilidad de atravesar los Rios navegables, y dificultad de passaje. Vino pues, Tubal à España, por el Mediterraneo, y de alto Mar descubrió los Montes Pirineos que llamó Setubales: Llegò à Tierra, desembarcò en el lugar en que se hallava antiguamente Tarragona, año de la creacion del Mundo 1788 antes de Christo, y del Diluvio 143, puso su morada, fabricò chozas, nombrò la Poblacion Tarracona, que significa junta de Pastores.<sup>5</sup>

A més, en la nota d'aquest paràgraf, a part de la *Corònica* Feliu cita tots els autors també utilitzats per Pujades: Medina, Viladamor, Beuter, Polidor, Flavi Josep i Pineda.<sup>6</sup>

Aquesta tendència de Feliu a resumir l'obra de Pujades s'observa amb major claredat quan tracta d'Hèrcules: Feliu hi dedica un capítol (llibre II, cap. XI, p. 31-34a), mentre que per a Pujades en mereixia quatre (llibre I, cap. XXII, XXIII, XXIII, XXV, p. 19b-25c).

En molts casos, en les notes, Feliu cita l'obra de Pujades, així com els autors citats per Pujades; en d'altres, tot i que Pujades no aparegui a la nota, els autors presents són els que trobem a la *Corònica*.<sup>7</sup> La dependència de la *Corònica* es fa encara més clara en els casos en què Feliu aprofita parts senceres de l'obra pujadiana,<sup>8</sup> o quan a les notes es remet directament a la *Corònica* per a les fonts.<sup>9</sup> En aquesta part dels *Anales*, la *Corònica* és l'obra més citada (40 vegades) i és remarcable la precisió amb la qual Feliu de la Peña segueix Pujades en la narració dels reis.

5. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, llibre II, cap. I, p. 26.

6. Aquests autors són citats per Pujades en el decurs del llibre I, cap. IX, p. 7c, 7d, 8a, 8b, 8c.

7. Per exemple, succeeix en la part dels *Anales* dedicada als reis Híspal (p. 31a), Atlant (p. 34 b) i Testa (p. 37a).

8. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, nota núm. 3 del vol. II, cap. VII (p. 30b), on escriu «Este capit. es del lib. I ca. 17 y 18 de Pujades».

9. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, nota núm. 44 del vol. II, cap. XVIII (p. 36b), en què remarca: «Tarafa de rep. hisp. cap. de Siculo Pujades.»

3) *Des de la mort d'Abidis fins al domini cartaginès*

Feliu dedica un llibre sencer, el tercer (p. 41-48), tot i ser curt, a aquest període de transició que Pujades descriu en el segon dels llibres de la seva obra, en els primers dotze capítols (p. 33a-43a; 10 [20] pàgines). També en aquest cas, Pujades és l'autor més citat per Feliu, 14 vegades. Els dos textos són idèntics, amb la mateixa successió d'esdeveniments: divisió de Catalunya en tres pobles, la sequera, els pobles que arribaren a Espanya després de la sequera, el gran incendi dels Pirineus i, per acabar, la segona sequera.

Com en les altres parts dels *Anales*, Feliu sintetitza molt les dades que li proporciona Pujades: per exemple, en ocupar-se dels pobles en els quals es va dividir Catalunya, l'autor de la *Corònica* recorda tots els noms amb els quals eren coneguts, i dedica gairebé quatre pàgines al tema, mentre que Feliu ho resol en poques línies, esmentant només Catalunya, Rosselló i Cerdanya.

Un altre exemple clar el tenim en la part dedicada a la sequera. Tots dos autors coincideixen a sostenir que el fet fou un càstig de Déu (basant-se en els mateixos autors: Beuter, Ocampo, Medina, Viladamor i Garibay), que varen patir molt més els rics que els pobres, perquè els rics es van quedar mentre que els pobres van haver d'emigrar, i que Catalunya i Aragó (Feliu diu només Catalunya) foren les primeres zones a repoblar-se. La veritable diferència es troba en el to de Feliu, que fa un vertader sermó; de fet, segons ell, la sequera fou un

Justo castigo del Cielo ... Cansado Dios por de la malicia destos Pueblos, disparó del arco de su Divina Justicia, una de la mas fuertes, y penetrantes saetas, que no se halla otra igual averse vibrado en este Orbe: Esta fue de sequedad, pues en 26 años continuos no favoreció el Cielo à esta tierra con los raudales de su misericordia, faltando en estos años no solo la lluvia, sino tambien el rozio celeste, y quanto pudiesse refrescar, y dar alivio à los mortales ... Dios justo Juez, según la gravedad del delito dà el castigo, y como los ricos, y poderosos fueron los mas culpados sintieron mas el Divino açoteç, porque los pobres viendo que no llovía esperaron uno, ó otro año. Y à tiempo eligieron por reguardo de la vida dexar la amada Patria, desterrarse voluntario ... Subieron al Cielo como ecxalados vapores las lagrimas de tantos pobres Peregrinos; que padeciendo en la estraña, lloravan por sì, y por su afligida Patria como el Profeta, aunque à otro fin: diziendo, ò Cielos! Favoreced la tierra con el rozio de vuestra Gracia. O Nubes fertilizad nuestros Campos, con alegres, y copiosos raudales. Atendió

Dios à los tristes gemidos de los pobres à los que siempre atiende, y Padre de infinitas misericordias, y Dios de consuelo, le concediò à los desconsolados, y afligidos mandando à las cataratas del Cielo que se abriessen en abundantes raudales; los quales por tres años continuos, pagaron el deseado tributo à la tierra: Con el favor celeste, la tierra arida, y esteril, volviò fresca, y buena, matizada de yervas, coronada de flores, y adornata de arboles, y frutos, aunque silvestres. El clarin de la fama publicò por el mundo los favores divinos, y que triunfante la misericordia avia apartado la mano del castigo, y remediando los daños del açote Divino: Acudieron promptos. Y alegres à su deseada Patria teatro de la divina piedad los que la tenian perdida, y solo ejemplo, y Panteon de tierra, y ceniza, volvieron, pues, à reedificar, ò fundar de nuevo à España. Y los que primero acudieron fueron los Catalanes, ò los de la Provincia que es Cataluña: que de lexos vino el amor, y respeto que tuvieron nuestros antiguos Catalanes à su Patria, y esto la hizo tan celebrada, y à ellos en particular, y comun, tan ricos, y respetados.<sup>10</sup>

#### 4) *Període cartaginès i romà*

En aquesta part notem immediatament, i un cop més, la voluntat de síntesi de Feliu de la Penya. De fet, sobta la diferència de pàgines dedicada al mateix argument per part dels dos autors: Pujades, 215 [430], del capítol segon del segon llibre fins al cinquè (p. 43a-258d); Feliu, 109 (llibres IV, V i VI; de la p. 49 a la p. 158). Amb 134 citacions, Jeroni Pujades és altra vegada l'autor més utilitzat per Feliu de la Penya.

També en aquest cas l'estructura dels llibres i la successió cronològica són absolutament idèntiques. L'estructura narrativa també és la mateixa, dividida *grosso modo* en tres parts: la conquesta d'Espanya, les guerres civils romanes i des del naixement de Crist fins a la invasió dels gots. Mentre que, com de costum, Pujades enumera les diverses fonts que ha utilitzat, una per una, i les opinions dels autors que refereix, Feliu sembla molt més interessat en altres aspectes del període. En general, fa veure sempre els catalans com aquells que no foren mai passius durant el llarg període de la dominació romana, sinó que participaren sempre en els principals esdeveniments en els quals es van veure implicats, sovint de manera decisiva.

10. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 42 a-b.

El primer exemple el tenim durant la narració de la conquesta romana d'Espanya, duta a terme per Escipió, que des d'un principi rebé el suport de tot Catalunya, «aun los mas ferrudos de la muntaña». La conquesta es produeix gràcies a «el favor de los pueblos de Cataluña» i 9.000 catalans participen en la batalla d'Escipió contra els jacetans.<sup>11</sup> Escipió és un dels romans més elogiats per l'autor dels *Anales*, que remarca que «se apasionò por Cataluña Scipion, no solo por inclinacion, si por devido reconocimientos de las victorias, de que se comprehendia deudor su Republica, pues le abrió el camino, y le siguió hasta el termino de la quieta possession de España».<sup>12</sup> Les proves d'aquesta relació privilegiada són tots els edificis, els aqüeductes, les clavegueres, etc., amb què Escipió féu engalanar Tarragona i Barcelona.

Una vegada acabada la conquesta romana, la relació entre aquests últims i els catalans començà a fer-se més complicada, «pues ya avia mudado de estilo Roma». Feliu enumera totes les revoltes dels catalans, sempre remarcant l'esperit guerrer –també quan eren derrotats– i, en més d'una ocasió, fa notar que si les fonts romanes no parlen de determinades batalles és perquè en aquell cas havien estat vençuts («Ya buelven los Romanos Coronistas à su silencio, indicio de las victorias Españolas con daño, y desecredito de su Republica»). Per apaivagar aquestes revoltes va ser enviat el cònsol Cató i l'Espanya Citerior esdevingué província consular; Cató dugué a terme el seu paper, i amb ell «el apacible, y moderado gobierno de Scipion».<sup>13</sup>

Aquests dos episodis són paradigmàtics de la descripció de Feliu pel que fa al període romà: els catalans acceptaren la presència romana i participaren activament en les seves conquestes sempre que els romans es comportessin de manera respectuosa; en cas contrari, es produïren una sèrie de nombroses revoltes. Aquest esquema es manté també durant la narració del complicat període de les guerres civils romanes a partir d'aproximadament l'any 100 aC, que portaren a un canvi freqüent de líders. Inicialment, els catalans es decantaren per Sertori, molt estimat per la població local, però quan aquest va ser derrotat per Pompeu la terra catalana s'hi mostrà fidel, perquè veien en ell les qualitats de Sertori.<sup>14</sup>

11. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 56-58.

12. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 63.

13. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 71, 74 i 79.

14. La guerra entre els dos és descrita per Feliu com una guerra per a decidir «quien avia de dominar, ò Roma à España, ò España à Roma». Va guanyar Pompeu, ja que «si como Sertorio fue

Durant la guerra entre Pompeu i Cèsar els catalans es posicionaren de part del primer. Són interessants els comentaris de Feliu a la mort de Cèsar, quan escriu:

Bruto y Cassio... vengando à la Patria, y dandole libertad con la muerte del Tirano. O si hubieran sabido guardarse de las artes de Antonio, los que tan unidamente atentos, llegaron sin estorvos à lograr su decretado empeño! O quan facilmente se halla la ruïna el tirano, si se juntan los que aborrecen la tirania como Bruto, y los que temen, y aborrecen al tirano como Cassio.<sup>15</sup>

L'únic comentari de Pujades sobre aquest episodi havia estat: «fonch mort lo matex Julio Caesar en lo Senat de Roma a punyalades, que li pegaren alguns enemichs conjurats».<sup>16</sup> Segons Feliu, Brut i Cassi assassinaren el tirà però no la tirania, que continuà amb Octavi, Marc Antoni i Lèpid.

Octavià, el primer emperador, rebé diferents judicis per part de Feliu. Per una banda, comenta positivament la seva nova divisió d'Espanya: la Ulterior va ser dividida en dues províncies, la Bètica (Andalusia) i la Lusitana (Portugal), que van ser deixades en mans del Senat; per una altra banda, la Citerior juntament amb Extremadura quedaren sota el seu control. I això perquè «pedia mayores fuerças, y mas autoridad para su Provincia».<sup>17</sup> En general, la conducta d'Octavià envers Catalunya és valorada positivament, sobretot per les construccions que va fer a Tarragona i per haver donat l'estatus de colònia romana a Barcelona. La gran excepció la trobem en l'episodi en el qual Octavià encomana a Varró d'iniciar una guerra contra els salusis, «que son los Pueblos de los Pirineos de Ruisellon»; Feliu narra l'episodi en un paràgraf que porta per títol «Vilesa de los Romanos contra los Catalanes», perquè els pobles de la zona acceptaren rendir-se a canvi del pagament d'un tribut, però Varró, un cop que aquests abaixaren

---

valiente Capitan, huviessse sido prudente, y prevenido, España dominàra à Roma, y no huviera buuelto à señorearla Roma por la muerte desgraciada de Sertorio, que la executò a traïcion Perpenna enbidioso de la gloria, y valor de su amigo» (FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 84-85).

15. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 94.

16. PUJADES, *Corònica*, p. 137b.

17. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 95.

la guàrdia, va fer que els ataquessin, els esclavitzà durant vuit anys i va dividir entre els romans les seves terres.<sup>18</sup>

Cal assenyalar també que, als *Anales*, el període que va des del naixement de Crist fins a la invasió dels gots es troba dominat per l'esperit religiós. El naixement de Crist és anunciat a Catalunya pel prodigi de la font de Girona i Feliu acaba el llibre V amb aquests mots:

Dexemos en este estado, lo que sucedió en los siguientes quinze años de la vita de Augusto; y concluyamos felizmente este capitulo, y libro con la Gloria, dicha mayor de los hombres, para començar el siguiente con la Gloria de Dios rezien nacido, que por su infinita misericordia nos favorezca para eternamente emplearnos en adorarle, y servirle.<sup>19</sup>

També Pujades dedica atenció a la nativitat, però la limita a un espai de dues columnes i a transmetre l'opinió de Morales, Garibay i Vaseo sobre el fet que es va veure una «nuuolada clarísima, y de gran resplandor. De la qual puix generalment tota Espanya ne participa, sens dubte ne toca part nostra Cathalunya».<sup>20</sup> En canvi, Feliu descriu el naixement de Crist en un to increïblement líric i enumera tota una sèrie de prodigis a través dels quals vol afirmar, clarament, que Espanya i Catalunya participaren en aquest gran esdeveniment.<sup>21</sup>

Als *Anales*, la resta de la narració fins a la invasió dels gots es converteix en una llarga successió d'esdeveniments i prodigis a través dels quals Catalunya és partícip del naixement de Crist i del seu missatge. Durant la nativitat aparegueren a Espanya tres sols i, «admirados los Catalanos de tales maravillas, solícitos procuraron comprenderlas»; per a Feliu, Catalunya participà en la venjança divina contra Herodes; durant el regnat de Tiberi

18. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 96.

19. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 99.

20. PUJADES, *Corònica*, p. 146a-b.

21. «Cantaron los Angeles Aves celestes dolces motetes; trinaron las Aves en festives voces alegres jubilos, reverdecieron los arboles, campearon las flores, alegraronse las plantas: todo fue primavera, todo jubilo, todo gloria, todo consuelo, en Cielo, Angeles, Tierra, Hombres, Plantas, Arboles, y Flores, porque nació Dios: todo el Mundo se alegró con Dios, y quien exede à todo lo criado como la Virgen Madre, viendose yà Madre Dios, que haria? Què diré? Dexemolo à la Piedad Christiana, que mi pobre navicilla se anega en mar de tan infinites misericordias» (FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 101).

arribaren «la fama de las maravillas, y doctrina de Nuestro Señor à Cataluña e con nombre de España, se refiere que fueron à visitar los Españoles y le suplicaron à predicar su Santa Doctrina, y que encomendó à San Pedro, que enbiasmase San Jayme, y que visitaron à la Virgen que les recibió baxo su Patrocinio»; després de la mort de Jesús, els espanyols visitaren la Verge en diferents ocasions i aquesta els ho agrai enviant a Espanya sant Jaume el Menor; durant el regnat de Calígula, el primer gentil en convertir-se al cristianisme fou un centurió català, Caius Corneli; relata també l'arribada de l'apòstol enviat per la Verge, sant Jaume, a Tarragona i la seva predicació a Espanya, que inicià des de Catalunya (Tarragona, Barcelona i Lleida); la narració dels primers bisbes catalans; com vingueren a Espanya els deixebles de sant Jaume amb el seu cos, i com fou portat a Compostel·la; i, finalment, l'arribada de sant Pere a Espanya després de l'expulsió dels jueus de Roma.<sup>22</sup>

Podem concloure afirmant que, en la part de la narració del període cartaginès i romà, comencen a notar-se més les diferències entre la *Corònica* i els *Anales*. Amb tot, l'obra de Pujades és sempre la font més citada per Feliu, que sembla utilitzar-la com a text de referència per resumir un període històric en el qual el seu interès no sembla que es trobi en la voluntat d'acumular informació sinó, més aviat, a voler remarcar clarament alguns aspectes del poble català: l'esperit guerrer (les nombroses revoltes que es van produir, i en la majoria de les quals van vèncer), l'odi contra qualsevol forma de tirania (la part dedicada a Brut i Cassi) i el profund catolicisme (presagi, naixement de Crist, un català com a primer gentil convertit).

De l'ús sistemàtic de la *Corònica* com a base documental per part de Feliu en trobem una ulterior confirmació, en aquesta part dels *Anales*, en l'ús de l'epigrafia. Aquest tipus de font, que Feliu ja havia usat anteriorment, creix de manera significativa en el relat en el període romà. I sempre que l'escriptor austriacista recorre a aquest tipus de font ho fa a través de la *Corònica*: de fet, en la part dels *Anales* que estem analitzant no hi ha ni una sola font epigràfica que Feliu no prengui de l'obra de Pujades.

22. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 101-102. És molt interessant veure com, en aquest cas, Feliu vol remarcar de manera especial la unitat de tots els espanyols en la fe catòlica, mentre que en general presta atenció a descriure una certa supremacia que Catalunya té en els esdeveniments històrics de la península Ibèrica.

5) *Els gots*

Pujades tracta el període dels gots a partir del capítol 40 del llibre 5 (p. 254b) fins al capítol 141 del llibre 6 (p. 353b), que sumen un total de 99 [198] pàgines. Feliu, per la seva banda, en parla en els capítols 15 del llibre 7, de la p. 159a a la p. 205b; és a dir, tot al llarg de 47 pàgines. Un cop més la *Corònica* és l'obra més usada i citada per Feliu, fins a 89 vegades, i un cop més cal assenyalar la diferència de pàgines dedicades, per part dels dos autors, al mateix tema.

Pujades segueix sempre amb el seu mètode de referir les opinions de tots els autors que ha consultat, mentre que la de Feliu és una narració molt més ràpida i fluïda. L'estructura de la narració és idèntica: orígens dels gots i els seus costums, successió dels reis, gestes dels bisbes i invasió dels musulmans. La *Corònica* és, naturalment, molt més rica en dades. Els autors més utilitzats per Feliu són bàsicament els mateixos que els de Pujades, i quan Feliu es val de fonts epigràfiques les pren sempre de l'autor de la *Corònica*. El mateix passa quan Feliu tracta del perquè Tarragona i no Toledo «es primada de las Españas»: tots els documents que reproduceix són els mateixos que ja havia reportat Pujades.<sup>23</sup>

Així, cal assenyalar que no hi ha diferències de contingut en els episodis principals narrats pels dos autors. En la part de les lleis gòtiques del rei Euric, ambdós escriuen com aquestes foren la base de les antigues lleis espanyoles, que a Castella prengueren el nom de Forum Iudicum i a Catalunya Leges Gothicae, i com aquestes seran després la base sobre la qual el comte Ramon Berenguer compondrà els Usatges.<sup>24</sup> D'altra banda, quan Pujades tracta de les gestes dels reis gots hi trobem diversos arguments de consideracions religioses, tot i que en aquest camp es troba àmpliament superat per Feliu perquè, com ja hem pogut veure, aquest últim no es cansa de remarcar la presència divina en la història a través de la construcció de veritables i propis sermons. Per exemple, tractant del rei Alaric, escriu:

Desgraciado el Reyno, quando su Rey falta à la Fè, y palabra publica: no puedo comprender lo Altissimo de la Recta Justicia Divina, porque si falta el

23. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 191a-194b; PUJADES, *Corònica*, p. 329d-330d.

24. *Corònica*, p. 280d-281b; *Anales*, I, p. 167a-169b.

Rey, sienten el castigo Rey, y Reyno, Principe y Vassallos: Deve ser la causa, que no faltan pecados en uno, y otros, y para castigarle permite el Cielo falte el Principe, en escarmiento de los Vassallos, y de los otros Principes; ó tal vez, porque no acostumbran obrar solos los Reyes, y tienen Vassallos que les inducen, y aconsejan, y que les lisongean, y aplauden para caer en defecto tan nocivo, como faltar à la Fè, y palabra publica, y por esto Dios recto Juez castiga delinquentes, y complices.<sup>25</sup>

També en la part final de la invasió musulmana els dos autors atribueixen l'esdeveniment a un càstig diví, i Feliu insisteix molt més en els elements religiosos.

Pel que fa al període musulmà, Jeroni Pujades no el tracta de manera completa: la seva narració només arriba fins l'any 714 dC (de la p. 353b fins a la fi de l'obra, p. 361d; unes 9 [18] pàgines). Feliu hi dedica el capítol XV del llibre VII (p. 201-205). Mentre Pujades es limita a escriure «que Deu nostre Senyor prengué per castigar al Rey Don Rodrigo, o Roderico, ja toda Espanya», Feliu, un cop més, augmenta el to dels seus arguments.<sup>26</sup>

## LES DIFERÈNCIES

Hem esmentat, fins aquí, les principals divergències entre la *Corònica* i els *Anales*: una visió no sempre coincident en el tractament de les fonts, la diferència d'espai que s'atorga a la narració dels mateixos esdeveniments i la diversitat de judicis en comentar els fets narrats. Ara ens ocuparem amb més atenció d'aquestes i altres diferències entre les dues obres.

### 1) La llengua

La primera d'aquestes, i la més evident, és la llengua que usen cada un dels dos autors: la primera part de la *Corònica* fou publicada en català, mentre que els *Anales* s'imprimeixen en castellà. Són els mateixos autors els que expliquen els motius de la seva tria lingüística. Pujades afirma el següent:

25. *Anales*, I, p. 170b.

26. *Corònica*, p. 353b; *Anales*, I, p. 205.

Desijauan alguns fos aquesta obra escrita en llengua Castellana: com aquella es mes estesa y entesa, per las nacions estrangeres. Pero no es estata posible altra cosa, del que es fet. Axi per no fer ingrát à la Patria y nacio: dexant la propria per altra llengua, y lo natural do per les gracies estranyes.<sup>27</sup>

Feliu, per la seva banda, sent igualment la necessitat de justificar-se, i per això explica al lector per quina raó escriu en castellà, vist que «siendo Catalan, y natural de Barcelona parece devia escribir esta Obra en el Catalan Idioma».<sup>28</sup> La raó és de naturalesa purament tècnica: ja que les acusacions d'alguns «papeles, y libros» al Principat han estat fetes en castellà, li ha semblat oportú respondre en la mateixa llengua perquè es pugui entendre la «equivocacion, y la verdad». Aquest raonament s'afegeix a aquell que Feliu havia aportat en el seu *Político Discurso*, en què declarava:

escribo en castellano, por si mi discurso saliese de los límites del Principado, no advirtiendо defectos en nuestro natural idioma, sino defendiendо que fueron cortos en ponderar sus excelencias nuestros catalanes Pujades, Menescal, Muntaner.<sup>29</sup>

Si considerem els diferents moments històrics en què escriuen els dos autors, l'inici i la fi del segle XVII, i el fet que Pujades quan va haver de completar la seva obra ho féu en castellà, les dues obres esdevenen un observatori excepcional per verificar l'evolució de l'ús del castellà entre els autors catalans del Barroc. En el cas pujadià, el canvi de la llengua es troba influenciat per la voluntat d'arribar a un públic més ampli, la manca de suport per part de les institucions i la necessitat d'assolir influència política gràcies al fet d'usar la llengua del rei.<sup>30</sup> Pel que fa a Feliu i als seus *Anales*, podem fer consideracions similars: l'autor diu explícitament, en la dedicatòria al lector, que les seves obres no són dirigides als lectors del Principat sinó que són escrites «para el Universal Teatro del Orbe».

27. PUJADES, *Corònica*, «Prolech de la Corònica».

28. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, «Al lector».

29. FELIU DE LA PENYA, *Político Discurso en defensa de la cierta verdad à la Nobilísima Ciudad de Barcelona, suplicando mande, y procure impedir el sobrado trato, y uso de algunas ropas extrangeras, que acaban el comercio y pierden las Artes en Cataluña*, Barcelona, Rafael Figueró, 1681 (Biblioteca de Catalunya, Fullets Bonsoms, núm. 2.759).

30. MIRALLES, E., *Sobre Jeroni Pujades*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2010, p. 76-94.

2) *Les fonts*

Una altra divergència entre els dos autors és el seu comportament pel que fa a les fonts usades. Pujades demostra un cert esperit crític, cita les opinions de tots els autors disponibles sobre un determinat argument i després expressa la seva. Tot i ser, sens dubte, un autor barroç que utilitza àmpliament els mites i les llegendes, Pujades té aquest tipus d'«honestedat intel·lectual» que permet al lector verificar les fonts que emprà. Feliu de la Penya, en canvi, s'hi aproxima d'una altra manera. En primer lloc, cal remarcar –ja ho hem dit– que la seva font principal és la mateixa *Corònica*: Pujades ha estat usat per Feliu com a model, tant pel que fa a la successió cronològica dels fets com pel que fa a les fonts: la *Corònica* és, de totes totes, la font més utilitzada per Feliu, fet que corroboren les 388 citacions que hem pogut comptabilitzar; les fonts epigràfiques citades als *Anales* són exactament les mateixes que les de la *Corònica*; en tots els moments controvertits en els quals les fonts no semblen posar-se d'acord, Feliu sempre segueix l'opinió de Pujades, sense contradir-lo pràcticament mai i, en molts casos, les fonts citades per Feliu són les mateixes que ja havia usat Pujades.<sup>31</sup>

31. Existeixen nombrosos casos en els quals Feliu pren de manera pràcticament idèntica passos de la *Corònica*, com per exemple en l'episodi de l'arribada del cònsol Cató. Diu Pujades: «Sens dubtes, que es fort, de nostra Cathalunya. Que sempre y quant hi ha que dir de ella, passen los escriptores per silenci, lo que podian y deuian escriure llargament. Per que certament, tot lo fet per Termo, y lo posar los Espanyols las cosas del estat y autoritat de Roma en tal perill, qual en lo prop presedent capitol he tocat tot, o bona part, passaua en Cathalunya. Valega lo argument, que fan los logichs en bona Philosophia: trahent de un consequent, lo antecedent necessari. De aquesta manera si lo primer immediat successor en lo ofici de Termo, que vingue arremediar los perills que amenaçauan, ahont primer desembarca, y ab fets de armes dona remey, sonch en Cathalunya: necessariament auem de dir, que alli era lo mal, lo dany, y lo perill, ahont se aplicaua lo remey. Y que sia veritat lo que jo dich: veura lo Lector com se trau del present capitol. Y lligue el matex la garba, que jo no fare mes de dallar, sens tornar a repetir asso» (PUJADES, *Corònica*, p. 92b). Paral·lelament, afirma Feliu de la Penya: «Dicha es sin duda de Cataluña, que quando se han de referir sus proezas, se aplaudan con el silencio, pues no ay quien hable de lo sucedido, desde la salida de Cataluña, de Termo, hasta la venida del Consul Catón, y sin duda fueron relevantes las victorias, pues los Romanos las callaron, y sino digalo la razon: No puede negarse el arte, y destreza Romana, y que qualquier menos inteligente pone remedio donde se alla el daño; los Romanos embiaron su Exercito, i Consul a Cataluña, en ella tuvo lso encuentros, y guerra como veremos; luego en ella era mayor la oposicion, y mayor el mal que venian à remediar: Esto supuesto prosigamos» (FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 72).

Podem afirmar, doncs, que hi ha diferències remarcables en l'ús de les fonts per part d'un i de l'altre: mentre que Pujades dugué a terme un minuciós treball bibliogràfic, Feliu, en aquesta part dels *Anales*, es limità bàsicament a utilitzar la *Corònica* i a completar-la en alguns punts amb altres autors.

### 3) *L'extensió*

Una altra diferència notable entre les dues obres és l'espai que dediquen, un i altre autor, a tractar els mateixos temes. En termes quantitius, la *Corònica* dedica 362 [724] pàgines a la història del Principat des dels orígens del món fins a l'any 714 dC; en els *Anales*, per contra, s'hi consagren 205 pàgines. Els motius d'aquesta diferència cal anar-los a buscar en la intenció dels autors: Pujades tenia un interès històric mentre que, com veurem tot seguit, Feliu tenia un interès polític.

### 4) *Els judicis*

Un últim i important aspecte a tenir en compte és la diferència en el tractament d'alguns fets històrics: Feliu construeix alguns judicis que no trobem en Pujades. Així, tot i que Feliu segueix pràcticament al peu de la lletra la *Corònica* pujadiana, també se'n separa quan afegeix una sèrie de consideracions personals que podem resumir en quatre tipus diferents: francòfobes, patriòtiques, religioses i polítiques.

En diferents parts dels *Anales* Feliu afegeix, respecte a la *Corònica*, ferents judicis contra els francesos. És el cas, per exemple, de les descripcions geogràfiques, quan enumera tots els elements que divideixen els dos països:

Que los limites de España, y Francia son los Montes Pirineos, y que los de la parte de España son fertiles, fructiferos, y poblados de Arboles, y los de la parte de Francia son hallan secos, aridos, y sin Arboles, ni rastro de amenidad; adviertase la diferencia con la vista, y admiremos la suprema providencia de Dios, en dividir estas dos Naciones, manifestando quererlas apartadas, y distintas; supuesto les dió distincion tal, y como à muralla à los Pirineos, para que una no entrasse dentro los limites de la otra.

A més, per a Feliu Déu no ha només volgut separar Espanya i França geogràficament sinó per

otras particulares maravillas, especialmente de las Aves llamadas Francolines, que se crían, y caçan a la parte de España, y passada la linea referida de division, no solo no se hallan, però si mas quieren entrar, mueren... y de un Pez, que se cria en la laguna de Salsas, que es en la divison de Francia, y España, de tal forma, que parte de ella es de España, y parte de Francia; y el tal Pez, solo se halla en la laguna de parte de España, y jamàs se ha hallado, ni pescado en parte de Francia.

Això només per citar dos exemples, entre els molts que podríem esmentar.<sup>32</sup>

Els *Anales de Cataluña* es troben impregnats d'un esperit patriòtic absent en la *Corònica*. Probablement, el millor exemple del que diem el podem veure en la llarga lloança que Feliu de la Penya fa de la ciutat de Barcelona.<sup>33</sup> Però també en podem trobar empremtes en les descripcions de les batalles, en què Feliu remarca sempre l'excel·lent valor militar dels catalans, factor que queda particularment evidenciat en tractar el període romà quan, per exemple, parlant de l'arribada d'Escipió diu que «entrò con el favor de los Pueblos de Cataluña» i, seguidament, que «esta fue la primera vitoria de los Romanos contra Cartago, alcançada por el valor de los Catalanes, lo qual les abrió la puerta para el dominio de España».<sup>34</sup>

El profund sentiment religiós que preval en els *Anales de Cataluña*, que de vegades desemboca en un veritable fanatisme, és, segons la nostra opinió, la principal diferència entre l'obra de Feliu i la de Pujades. Només cal llegir les dedicatòries dels tres toms dels *Anales* per fer-nos una idea de les intencions de l'autor: el primer és dedicat a Jesucrist crucificat; el segon, als sobirans Carles II i Carles III; el tercer, al Principat de Catalunya i a la ciutat de Barcelona. Feliu es comença a distanciar de Pujades ràpidament en el to religiós i en les descripcions geogràfiques, que com ja hem vist pren en gran part de la *Corònica*; recordem, d'altra banda, que en aquesta part

32. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 7. Tractant del rei Íber, escriu: «en este tiempo los Celtas de Francia, guerrearon con los Hiberos de Españoles por los terminos, tan antigua es la antipatia de Cataluña con la Francia» (FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 27). Altres exemples semblants, només per la part dels *Anales* que estem prenent en consideració, a les p. 30 i 221.

33. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 63b-64b.

34. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 57. Un altre exemple clar, entre d'altres, el tenim en l'informe del setge dels musulmans de Barcelona del 717, en el qual Feliu admet que els invasors van demostrar ser magnànims i atribueix aquesta generositat al fet que els musulmans es trobaven «aturditos» de la valentia dels catalans (p. 203a).

afegeix el relat de les aparicions de la Verge, les relíquies, una part consagrada a descriure hospitals, convents i priorats i, a més, s'ocupa de l'orde militar de Sant Joan Baptista.

Tot seguit, en la part dels primers reis, Feliu s'ocupa de Sícor a partir sempre de Pujades, bo i afegint: «Admitió la Fè por la predicacion de los Santos Discipulos del Apostol San-Tiago.» A més, en aquesta part de l'obra, sempre que l'autor dels *Anales* ha de parlar de les religions precristianes, les engalana amb adjectius i expressions com ara «mentidas deidades», «fingida deidad» o «fingido numen de aquellos siglos».<sup>35</sup>

D'altra banda, i pel que fa a la part dedicada als romans, en tractar dels suïcidis dels soldats que serviren amb Sertori, comenta que la pràctica és «prohibida por nuestra Santa Ley en los Catholicos».<sup>36</sup> I encara, en la part dedicada als gots, la història dels seus reis en els *Anales* ve marcada fonamentalment per la seva fe; és precisament la manca de fe la que va fer perdre a l'últim rei got el seu regne en favor dels musulmans.<sup>37</sup>

Així doncs, Feliu proposa una història del Principat guiada i adreçada a Déu, en la qual la seva voluntat és sempre present i es manifesta a través de presagis i esdeveniments naturals; el deure de l'home és el d'interpretar aquesta voluntat: totes les desgràcies vénen per haver pres un camí diferent d'aquell designat per Déu.<sup>38</sup> Tan gran és l'afany de Feliu per voler demostrar la religiositat del Principat que intenta justificar que els catalans havien estat d'alguna manera cristians fins i tot abans del naixement de Crist:

Pues quiso que le consagressimos Aras, y dedicassemos Templos antes de conocerle, supuesto en Cataluña avia Templo, no del Dios no conociso, que pudiera

35. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 35. Els exemples sobre això són innombrables. Per esmentar-ne només alguns: «[Luso] fue supersticioso, y amigos de sus mentidas deidades» (p. 36); «Los antiguos le llamaron Neptuno, fingido numen de aquellos siglos» (p. 36); «Vino à España Dioniso Libico, fingida deidad con nombre de Bacco» (p. 37); «[Palato o Palatuo] por lo que le llamaron hijo de Vulcano su mentido Dios» (p. 37).

36. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 85.

37. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 201b-205.

38. Feliu ho diu també explícitament quan escriu, referint-se al got Alaric, «castigò Dios por la falta de Fè à Alarico, como lo acostumbra en este mundo; pagando la falta de palabra, y fé publica, con la vida, perdidas de sus Reynos, y daño de sus Vassallos. La palabra que se dà à los Hombres, se ha de cumplir, y si por ellos se ofrece à Dios con el Juramento, Dios recibe la Deuda, y la executa» (FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 169).

ser dudoso, sino del Dios à quien no sabian dar nombre, y este es el verdadero Dios, cuyo nombre no se puede comprehender por admirable, y no era licito manifestarle à nadie, sino al Sumo Sacerdote ... este era el Dios que adoravan los Catalanes, no come dixe cierto Autor grave que adoravan à este Dios yà en Cataluña desde tiempo de Hercules, porque es engaño; y pues Hercules trajo la Idolatria à España ... lo verosimil es desde Tubal que enseñó a los antiguos el culto del verdadero Dios, y las divines Siencias ... y desde tiempo hasa el de nuestro Señor se devió conservar el Templo del Dios cuyo nombre ignoravan.<sup>39</sup>

Naturalment, i com ja hem avançat, el naixement i la mort de Crist ocupen un espai considerable i el to és sempre molt líric.<sup>40</sup> Encara, cal remarcar que en la part dedicada als gots és particularment evident com Feliu jutja les accions de cadascun dels reis en funció del seu nivell de religiositat: és així, doncs, que el rei Recared, en ésser fidel, sortí vencedor de totes les guerres en les quals va haver de combatre, mentre que Alaric, per manca de fe, va perdre totes les seves batalles. En aquest sentit és molt significativa la part de la invasió musulmana, explicada com un veritable càstig per a la

infeliz España, por los enormes decado de los Españoles Godos... A todo esto llegó España, y à este miserable estado sujetó el pecado à los Godos: perdióse España por justo castigo del Cielo, como hemos visto por faltar à la Fè, y à la Santa Iglesia, por negar la obediencia al Sumo Pastor su Rey Uvitiza, y por los viles decado que hemos referido aver dado motivo al Altissimo para apartar su Divino favor, de la obstinacion de quello infieles Godos...<sup>41</sup>

La resistència contra els moros és presentada per Feliu com la defensa de la fe cristiana: essent aquesta la que era posada en joc, els catalans anaren a la batalla fins i tot sabent que es trobaven en inferioritat numèrica i quan les altres ciutats ja havien estat perdudes. Alguns prodigis religiosos confirmaren la justa causa.

39. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 103.

40. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 100-102a.

41. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 205. En particular per a Feliu la culpa va ser del «mal Rey Vvitiza» el qual, tot i que a l'inici del seu regnat «Dió... ardientes señales de Religion», de seguida va canviar i es produïren nombroses «Sacrilegas dissoluciones: Negó la obediencia al Sumo Pastor de la Iglesia: Tomó para sí mucca Mugerres: permitiólo no solo à los Legos, se à los Obispos, Monges, y à todo el Estado Ecclesiastico».

Feliu no es pot estar de dir, amb orgull, que «aunque los Moros ocuparon España, no pudieron dominar jamás à Cataluña, pues siempre quedaron por los Christianos, los Montes Pirineos, los Lugares de Capsir, y Conflent, los Lugares àzia Pallàs, y la Seu de Urgel, Andorra, y Valle de Àran».<sup>42</sup>

No cal dir que la *Corònica* de Pujades no havia posat en dubte mites i la història bíblica, sinó que els havia integrat en la narració: només cal veure les línies finals de l'obra de Pujades, dedicades a la glòria de Jesucrist i de la Verge.<sup>43</sup> Però tot i que aquests elements formen part de la història, Pujades no els fa mai prevaler de manera particular sobre els esdeveniments narrats. La presència divina plana en la història, però l'autor de la *Corònica* atorga un gran espai als fets històrics i a les seves fonts; Feliu, per contra, subordina completament els esdeveniments històrics a la voluntat divina.

Al capdavant, als *Anales* hi són presents molt sovint reflexions polítiques absents a la *Corònica* que caldria llegir com a referències a la situació que Feliu estava vivint en el moment d'escriure. Ho podem notar, per exemple, en les freqüents referències a les lleis i contra la tirania; ja n'hem vist un exemple en les consideracions de Feliu pel que fa als cesaricides. En la part sobre els gots, i sobre l'assassinat i la traïció del rei Ataülf, escriu: «desgraciada Corona, adquirida por tan viles medios!»<sup>44</sup>

Pel que fa al respecte de les lleis, en ocupar-se de Gerió, Feliu parteix literalment de Jeroni Pujades, i hi afegeix aquestes consideracions:

Son las Leyes, columnas en que se sustenta el Imperio, ancoras, firmeza, y accerto de los Reynos: No las Armadas, ni Exercitos aseguran, porque faltando el Rey sin successor, solo sirven de mas prompta ruina de la Patria: Lloròño España en la muerte de Beto sin hijos; estando divididos los Españoles para perderse...<sup>45</sup>

42. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 203b.

43. «A honor, y gloria de nostre senyor Deu Iesu Cristh y de la immaculada Concepcio de la sacratisima senyora sempre Verge Maria. Y de la beneyta verge y martyr Eulalia. Sotsmetent à mi y à la present obra, à la correccio de la santa mare Isglesia Catholica Romana. En obediencia de la qual, proteste viurer, y morir com à fel y Catholich Christia.» PUJADES, *Corònica*, p. 361d.

44. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 161.

45. FELIU DE LA PENYA, *Anales*, I, p. 29. Altres consideracions similars respecte de les lleis a la p. 167, quan, tractant dels gots, escriu «es la ley, alma de la Republica, sin ella queda tronco, y cadáver su cuerpo político: advirtió Eurico que los Reynos adquiridos con la fuerça se mantienen con la ley y faltando esta, interpretándose siniestramente, ofuscándole, ò quitándole su literal sentido, y recto juicio, del Legislador, vuelve la Republica à quedar sujeta al alvedrio de quien prevalece con la

## CONCLUSIONS

Tot plegat ens permet afirmar que la *Corònica Universal* de Jeroni Pujades ha estat la font i el model fonamental utilitzats per Feliu de la Penya per a la realització dels primers set llibres dels seus *Anales de Cataluña*, confirmant així la que era ja des de fa alguns anys l'opinió d'Eulàlia Duran.<sup>46</sup> L'obra de Pujades, i en particular el seu treball sobre les fonts, varen permetre a Feliu disposar d'un instrument d'inestimable valor per escriure la primera part dels seus *Anales*: Feliu segueix amb precisió la successió cronològica de la *Corònica*, n'accepta i n'esmenta les fonts, i no discuteix gairebé mai els argumentaris i les conclusions de Pujades.

Si considerem els objectius finals dels *Anales*, entendrem encara més clarament quin és el valor de l'obra de Pujades per a Feliu. Feliu va escriure una història del Principat expressament per ser llegida fora del Principat, per presentar —a través de l'ús d'arguments històrics— la idoneïtat de la participació del Principat de Catalunya en el projecte imperial espanyol, amb unes diferents relacions de poder amb la Corona de Castella. Aquest objectiu s'afegeix al de la propaganda austriacista en el clima altament polititzat que s'havia creat després de la mort de Carles II.<sup>47</sup> Des de la unió dels Reis Catòlics, la Corona d'Aragó havia estat substancialment exclosa del projecte imperial espanyol. L'únic moment en què el Principat semblà involucrat en el projecte fou a l'inici del regnat de Carles V, que visità el Principat amb una certa regularitat i utilitzà les Drassanes de Barcelona per construir les flotes mediterrànies. Però va ser flor d'un dia: Carles, per

---

fuerça: quidado en los que tienen cargo de mantener las leyes, que la pluma, ò palabra con la qual se despintan, es puñal de la Divina Justicia, para su ruína».

46. El 1995, Eulàlia Duran escrivia que «Feliu de la Penya treballava amb pocs llibres i amb alguns manuscrits. El primer volum, per exemple, és, de fet, un resum de la Crònica de Catalunya de Jeroni Pujades. La citació de fonts antigues o del segle XVI són igualment tretes de Pujades» (Duran, E., «Narcís Feliu de la Penya, historiador i polític», *Afers*, 20, 1995, p. 82).

47. Avancem aquí algunes de les conclusions de la nostra tesi doctoral dedicada a Narcís Feliu de la Penya, que en aquests moments està en procés de preparació. Pel que fa als *Anales de Cataluña* i a l'objectiu de la seva escriptura, estem desenvolupant algunes de les línies d'Eulàlia Duran («Narcís Feliu de la Penya...») i Joan Pau Rubiés («The Concept of Empire in the Catalan Tradition from Ramon Muntaner to Enric Prat de la Riba», *Journal of Hispanic Research*, 4, 1995, p. 229-262; «La qüestió imperial en el pensament polític de la Catalunya moderna: història d'una absència», *Manuscrits*, 17, 1999, p. 207-235).

raons estratègiques, el 1528 s'alià amb Andrea Doria i Gènova, històrica rival econòmica catalana, i el 1555 creà el Consell d'Itàlia, separat de la Corona d'Aragó. Catalunya va ser deixada de banda en el procés de creació d'un imperi del qual n'era part però al qual estava sotmesa. La cultura i la llengua castellanen van ser escollides com a elements unificadors.

Joan-Pau Rubiés ha assenyalat com en la literatura política catalana existeix una absència del discurs imperial, sobretot per tres motius:

en part per la manca de mecanismes institucionals d'acció exterior fora dels que corresponien a la corona, en part també per l'efectiva espanyolització del discurs imperial, que representava una castellanització encoberta i en tercer lloc per la mateixa manca de concreció teòrica del pensament imperial de la Corona d'Aragó en la seva època d'expansió, que feia menys probable el desenvolupament d'un model alternatiu a l'època moderna.<sup>48</sup>

Els models de pensament polític produïts al Principat foren doncs de dos tipus diferents: un de defensa de les institucions i del sistema pactista enfront del projecte imperial espanyol, i un altre que volia participar d'aquest projecte, però amb un reequilibri de les forces, és a dir, amb la voluntat que el projecte no fos castellanocèntric.

No obstant això, sovint aquestes dues posicions es confonen l'una amb l'altra. Un cop més, segons Rubiés,

al marge d'alguns casos individuals força complexos, penso que hi ha una línia que separa els horitzons ideològics de les elits arrelades al país de la dels homes més involucrats a l'imperi. En la mesura que trobem una aspiració imperial definida específicament al voltant de la identitat dels territoris peninsulars de la Corona d'Aragó, aquesta es defineix sovint com una mirada al passat, i forma part de la retòrica idealitzada que possibilita la relació entre la noblesa local i la reialesa (com és aparent en les proposicions reials a les corts). En canvi, a mesura que ens acostem a la pràctica imperial, els generals, ambaixadors i administradors naturals de la Corona d'Aragó es troben, els agradi o no, submergits en una retòrica imperial dominant, inevitablement catòlica, abusivament espanyola (sobretot des d'un punt de vista italià o flamenc), i en la pràctica castellanitzada. En un ambient dominat per aquesta retòrica, les tradicions, les estratègies i les identitats pròpies esdevenen marginals.<sup>49</sup>

48. RUBIÉS, «La qüestió imperial en el pensament...», p. 120.

49. RUBIÉS, «La qüestió imperial en el pensament...», p. 215.

Així, per a alguns autors de la Corona d'Aragó, la història esdevé una font de mites i d'arguments per a la construcció d'un discurs polític, amb una recerca particular en els textos medievals de la imatge imperial i una pròpia reelaboració en funció dels objectius del present. Fonamentalment, la imatge del passat que s'utilitza és aquella que prové de les *Gesta Comitum Barcinonensium*, passa per les quatre grans cròniques i cristal·litza en la *Crònica General* ordenada per Pere el Cerimoniós, passant també pel pensament polític de Francesc Eiximenis i trobant les seves expressions més completes en els discursos dels humanistes durant els regnats de Martí l'Humà i Alfons el Magnànim.

A part d'aquest factor de tipus cultural, n'hem de tenir present un altre de tipus econòmic: a partir de la segona meitat del segle XVII canviaren algunes de les condicions que havien deixat de banda el Principat del projecte imperial. Durant l'època dels Reis Catòlics, les relacions econòmiques entre la Corona de Castella i la Corona d'Aragó eren molt més favorables a la primera, sobretot prenent en consideració la guerra civil que, en particular, havia devastat el Principat de Catalunya. Com és ben sabut, aquesta relació canvià en la segona meitat del segle XVII, període que va veure la recuperació de l'economia catalana al mateix temps en què la castellana vivia el seu pitjor moment. Pierre Vilar ha fet del 1680 la data símbol d'aquest canvi de tendència.<sup>50</sup>

En aquest context, Carles II inaugura amb la Junta de Comercio una política que donava esperances al Principat i a aquells que creien en una participació de Catalunya en el projecte imperial.<sup>51</sup> La Junta, fent seves moltes de les propostes arbitristes avançades en el decurs dels segles XVI i XVII, es proposava una recuperació de l'economia espanyola sobre la base de la imitació de les nacions més avançades, de la importació de tècnics per desenvolupar noves tecnologies industrials i de la creació d'almenys dues grans companyies privilegiades, una per al comerç atlàntic i l'altra per al mediterrani. Feliu de la Peña<sup>52</sup> fou l'home de la Junta de Comercio a

50. VILAR, P., *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1964, p. 373-407.

51. PERÉZ PERÉZ-OLIVARES, R., *El Hechizo del Mercantilismo: Carlos II y la Junta de Comercio*, Madrid, Servicio de Publicaciones de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense de Madrid, 2006.

52. RICCI, A., *Perfil Biogràfic de Narcís Feliu de la Peña i Farell*, tesina del Màster d'«Història Comparada (segles XVI-XX)», dirigida pels doctors Antoni Simon i Tarrés i Oriol Junqueres i Vies

Barcelona, i la persona que més energies dedicà perquè el Principat pogués participar de manera efectiva en aquests projectes.

Un dels camps a través dels quals Feliu cercà de promoure aquestes iniciatives fou el de l'escriptura. Va publicar tres obres en castellà (el *Político Discurso*, el *Fénix de Cataluña* i els *Anales de Cataluña*) que estaven dirigides a la societat espanyola en general, amb l'objectiu de fer conèixer arreu la «idoneïtat» del Principat per participar més activament en el projecte imperial. Els *Anales* foren, entre altres coses, l'obra més ambiciosa de tota la seva propaganda: l'intent de mostrar com, des de l'inici de la seva història, el Principat havia tingut sempre motius suficients com per ser considerat a l'alçada d'un projecte imperial.

Tenint en compte aquests objectius no resulta estrany l'èmfasi que, com hem vist, Feliu posa en temes com els de la religiositat, el valor militar i el patriotisme: tots tres arguments fàcilment rebuts per la cultura castellana. Per això mateix, poder disposar d'una obra com la *Corònica* pujadiana, que ja havia comparat altres històries del Principat i n'havia extret conclusions, era particularment útil a Feliu pel que fa a la confecció dels seus *Anales*, en la mesura que li evitava un llarg i fatigós treball sobre fonts que n'hauria endarrerit l'elaboració. D'aquí l'estructura cronològica idèntica, així com l'ús de les mateixes cites i el fet d'arribar a les mateixes conclusions de Pujades. Però tot resumit, amb la voluntat de fer la lectura més fàcil i amb l'afegit d'elements de propaganda religiosa i patriòtica. Dictades per dos contextos històrics diferents, de la intenció de confegir una obra de caràcter historiconacional en el cas de Pujades arribem a la de Feliu, de tipus obertament patriòtic o, com ho ha definit Eulàlia Duran, a una *literatura de combat*.<sup>53</sup>

---

i llegida el 4 de setembre de 2009 en el Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona.

53. DURAN, «Narcís Feliu de la Peña...», p. 81. Antoni Simon ja ha assenyalat com els esdeveniments històrics del moment han de ser sempre tinguts en consideració a l'hora de valorar els *Anales de Cataluña* (veg. el seu «La historiografia del segle del Barroc (de Jeroni Pujades a Narcís Feliu de la Peña)», dins BALCELLS, ed., *Història de la Historiografia catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2004, p. 93-117); estem d'acord amb aquesta observació: segurament el context prebèl·lic i bèl·lic tingué un pes significatiu no només en l'última part de l'obra, on la narració en annals deixa espai a les consideracions personals sobre els esdeveniments que Feliu havia viscut en primera persona, sinó també en tota la seva composició.